



## Evolúció hívőknek [2]

### A sorozat összefoglalása [3]

Ld. az előző előadást

### Bevezetés

A mai alkalommal nem mindennapi feladatra vállalkozom: szeretném azt bemutatni, hogy hogyan lehetséges az evolúcióelméletet és a személyesen megélt hitet összhangba hozni. Mivel a sorozatban többféle szemlélettel fogunk találkozni ezen a téren, talán egy vicces anekdotával kezdeném:

A bíróhoz elmegy két peres ügyfél. Az meghallgatja a felperest, majd azt mondja:

– Igazad van!

Meghallgatja az alperest, és azt mondja:

– Igazad van!

Megszólal a kisbíró:

– De hát nem lehet, hogy mindkettőjüknek igazuk legyen!

– Neked is igazad van!

Ha valakinek ehhez hasonló élménye lenne a sorozat most következő 4 előadását hallva, ne lepődjön meg. Ezért különösképpen arra szeretnék mindenkit kérni, hogy ne fogadjon el semmit automatikusan, hanem gondolkozzon!

A mai alkalommal négy területet szeretnék érinteni azzal kapcsolatban, hogy hogyan lehetséges összhangba hozni az evolúcióelméletet és a hitet. A négy terület:

- *A konfliktus*: valóban létezik valamiféle konfliktus, de először nézzük meg, mi az!
- *Fejezetek a teista evolúció történetéből*: áttekintjük nagy vonalakban, hogy mi történt ebben a kérdésben (evolúció és hit elfogadása) a közelmúltban
- *Teizmus és evolúció*: egy világnézeti modellt fogunk összerakni annak bizonyítására, hogy igenis lehetséges olyan világnézetet kialakítani, melybe mind a keresztény hit és az evolúcióelmélet elfogadása belefér.
- *Végül: Felmerülő kérdések*: néhány alapvető kérdést szeretnék tisztázni, ami az átlag hívő fejében szinte biztosan megfordul, ha ezekről a kérdésekről gondolkozik. (Szünet után lehet tovább folytatni, hiszen marad még belőle jó pár!)

## **Konfliktus** [4]

Visszaudalnék a legelső előadásomra, ahol valami olyasmit mondtam, hogy ha Isten létezik és Ő alkotta a világot, valamint az Ő kijelentése a Biblia, akkor nem képzelhető el az, hogy a Biblia és a természet között ellentmondás feszüljön. Hol van tehát a konfliktus? Csak és kizárólag a Biblia *értelmezése* (teológia) és a természet *értelmezése* (természettudomány) között!

Szintén visszaudalnék arra, hogy természettudomány és vallás találkozásakor – Ian Barbour csoportosításában – négyféle kapcsolat alakulhat ki. Ezek: konfliktus, függetlenség, párbeszéd, integráció. Kár tagadnunk: az evolúcióelmélet egy olyan elmélet, ami sokak számára nem csak tudományos, de világnézeti kérdés is, így mindenképpen konfliktust fogunk tapasztalni.

Ugyanakkor meggyőződésem, hogy ez nem a természettudomány és a Biblia konfliktusa, hanem a naturalizmus különböző használatából adódó konfliktus. Mindhárom világnézet, az ateizmus, a teizmus evolúciópárti változata és a teizmus kreacionista változata is használja a naturalizmust, csak más-más módon. Ez alapvetően filozófiai/ideológiai kérdés, amit természettudományos eszközökkel nem lehet eldönteni. Az ateizmus a naturalizmusban természettudományos módszertant és ideológiát is lát egyszerre, míg a teista evolúcióban ez csak a természettudomány módszertanára szűkül. Ezzel szemben a teremtéselmélet az eredet kérdéséből kizárja a naturalizmust, azaz azt állítja, hogy a naturalista módszertan használata csak technológiai kérdésekben megalapozott.

## **Fejezetek a teista evolúció történetéből**

*Fogalommeghatározás:* teista evolúció. Ennek a kifejezésnek ebben a formában semmi értelme sincs. Jobb híján használom ezt a fogalmat, ugyanis ilyen, hogy teista evolúcióelmélet, pláne teista evolúció nincs! Ebben a szóösszetételben azt jelenti, hogy olyan teizmusról van szó, amely elfogadja az evolúcióelméletet. De nem jelenti azt, hogy egy másik fajta evolúciót, evolúcióelméletet csinál, hanem csak azt, hogy az evolúcióelmélet naturalista/ateista magyarázatát utasítja el.

A fogalmat tehát jobb híján használom!

### ***Tudomány előtti kor: Szent Ágoston***

A teista evolúció megalapozásához vissza tudunk nyúlni egészen Szent Ágostonig. Ágoston a 4-5. században élt, Hippo püspöke volt. A bibliaértelmezés szempontjából fontosnak tartotta azt az elvet, hogy ha az értelmezés során valami olyasmire jutunk, ami ellentmond a józan észnek, akkor vessük el. (Ez alatt természetesen nem a bibliai titkokat (misztériumokat) értette!) A másik kapcsolódási pont, hogy a Genézis első fejezetét ő is allegóriaként értelmezte. Ez egyháztörténeti szempontból különösen érdekes és fontos,

hogy már akkor sem mindenki értelmezte a teremtéstörténetet szó szerint.

### ***Tudomány előtti kor: Aquinói Szent Tamás***

A másik egyházatyja, a 13. századi Aquinói Szent Tamás, a skolasztika atyja. Talán sokan már ismerjük istenérveit, ezek közül csak egyet említenék újra (bár ezek elég egy kaptafára készültek). Tamás úgy érvelt Isten létezésével, hogy a világban találkozunk mozgó dolgokkal. Ezek azonban nem maguktól mozognak, hanem valami más mozgatja őket. A mozgatók sorát fel lehet térképezni, de nem lehet végtelen láncra tenni, azaz előbb-utóbb eljutunk a végső (ha tetszik első) mozgatóhoz, aki maga Isten.

Érvelésének súlyos következménye, hogy filozófiai szempontból lehetővé teszi a természettudományos gondolkodást. Miért? Aquinói Tamás szerint Isten csak a „másodlagos mozgatók” mozgatásával foglalkozik, tehát a látható világ zárt rendszert alkot, amely így külön vizsgálható mondjuk természettudományos szempontból. Isten tehát nem válik a „rések Istenévé”, azaz nem egy amolyan Jolly Joker, amellyel az általunk még nem ismert természeti jelenségeket magyarázzuk – ugyanakkor jól meghatározott helye, aktív szerepe lesz a folyamatok legfelső, transzcendens szintjén.

### ***Evolúciós vita, 1860. június 30-án, Oxfordban***

Úgy tűnik, minden vallásnak – így az ateizmusnak is – megvannak a maga mítoszai. Ezek közül egy a híres evolúciós vita Thomas Huxley és Samuel Wilberforce között. E mítosz szerint a vita során az érvekből kifogyván, az öntelt Wilberforce püspök azt kérdezte Huxley-től: „A nagyapja vagy a nagyanyja révén származik a majomtól?” Huxley frappáns válasza ez volt: ha aközött kéne választania, hogy egy majom leszarmazottja, vagy egy tehetséges, de a tudományból gúnyt űzni képes emberé, ő inkább a majmot választaná. A mítosz szerint tehát a „tudomány jó fia” ezzel erkölcsi fölényrel győzedelmeskedett a bigott ostobaság felett. Ezzel az esettel kapcsolatban azonban több turpisság is kiderült, amit McGrath a következőképpen foglal össze:

„Wilberforce és Huxley 1860-as szóváltásának a legendája az 1890-es évekből való. A British Association ülésének alapos áttanulmányozása nyomán tisztázódott, hogy az egykorú beszámoló felismerhetően nem tesznek utalást az összecsapásra, arról a nevetséges kérdéstről, amit egy későbbi nemzedék jókedvében Wilberforce szájába adott, vagy Huxley elítélő válaszáról nem is szólva. ... Az 1890-es tudósítás Wilberforce-t tudatlan papnak festi le, aki megpróbálta kipuhatolni Huxley gyenge pontjait, hogy elhallgattassa és megszégyenítse. Wilberforce valójában alaposan ismerte Darwin nézeteit, öt héttel az 1860-as találkozó előtt hosszú bírálatot írt A fajok eredetéről, ezt mondta el vázlatosan beszédében. Darwin maga ismerte el, hogy a »szokatlanul okos« bírálat »ügyesen« mutatott rá a könyv »minden olyan részére, ami leginkább feltevéseken alapul«, jelezvén néhány olyan gyöngéjét, melyre egy későbbi műben vissza kell majd térnie.”

(Az ateizmus alkonya, 80.o.)

### ***Pierre Teilhard de Chardin***

Pierre Teilhard de Chardinnal azért kell foglalkoznunk, mert kulcsszerepe volt abban,

hogy az evolúcióelmélet és a keresztény hit egymáshoz közel kerülhetett. Mivel ismerte mindkét oldalt – teológus és filozófus volt, de természettudós (paleontológus és geológus) is – gondolom, fontosnak tartotta élete e két fontos területét összhangba hozni.

(Teológia/filozófiai munkássága valószínűleg mindenki előtt elismert, de kevesen tudják, hogy részt vett annak a kutatócsoportnak a munkájában, akik Kínában a „pekingi előembert” felfedezték.) Pierre Teilhard de Chardin elég sajátosan ötvözte az evolúciós gondolkodást a kereszténységgel.

Addig alapvetően két filozófiai irány volt: materialista és idealista. Teilhard de Chardin szellemi előzményeként *Bergson* munkásságát, különösképpen a „Teremtő fejlődés” c. munkáját lehet említeni, melyben a fenti két irányhoz képest „harmadik utas” megoldást képviselt azzal, hogy ötvözni próbálta őket.

Teilhard de Chardin általánosított evolúciós megközelítésének alap gondolata, hogy organikusan látja az egész világot, amely egyfajta „teremtő egyesülésben” válik egyre magasabb szintűvé. (Az Ómega pont felé.) Ez azt jelenti, hogy ebben a pontban ér véget az egyéni és kollektív kalandja az emberiségnek, ide fejlődik, a kozmikus Krisztushoz hasonlóvá lévén. Isten tehát nem csak kiindulópontja, de ilyen módon végcélja is az evolúciós folyamatnak.

Teilhard de Chardin megítélése koránt sem volt pozitív. A természettudósok azt vetették a szemére, hogy túlságosan merész a természettudományos hipotézisek felállításában. A teológusok szerint pedig túlságosan optimista az emberi természet megítélésében, és ami még kínosabb: Krisztus testlételének titka és célja értelmezhetlenné válik a kozmikus jelentőségűvé tétele miatt, keresztthalála a Bibliától teljesen idegen értelmet kap. Életművének vitathatatlan érdeme viszont, hogy tárgyalásztal mellé kényszerítette a természettudósokat és a teológusokat, hogy közös megoldást keressenek ezekre a kérdésekre.

### *Evolúcióelmélet és katolicizmus*

A Katolikus Egyház hozzáállása az evolúcióhoz koránt sem volt olyan élesen ellentétes, mint amilyen képet festenek róla az ateista tudománytörténészek. Ennek valószínűleg két oka van: egyrésztől komolyan „megégethették” magukat a Galilei-ügy kapcsán, másrészt az egyházi vezetők – éppen a tanítói folytonosság miatt – lehetőség szerint mindig úgy fogalmazzak, hogy az egyházi álláspont ne legyen véglegesen „bebetonozva”, hanem arról később el lehessen mozdulni. Talán a legfontosabb pontok:

- IX. Pius pápa, aki Darwin kortársa volt, nem bírálta nyíltan Darwin munkásságát, nem nyilatkozott róla. Álláspontja szerint egy hívő katolikusnak hinnie kell abban, hogy Isten teremtette a világot – de nem ment bele annak a kérdésnek a taglalásába, hogy az hogyan történt, és azonos-e azzal a világgal, amiben most élünk.
- X. Pius pápa 1909-ben kibocsátott dekrétumában különválasztotta az élőlények és az ember teremtését, mondván, hogy az ember esetében „speciális teremtés” történt; Isten saját képére és hasonlatosságára teremtette. A többi élőlény esetében azonban elfogadhatónak tartotta a fajképződés elméletét.

- XII. Pius óta (1939-1958-ig volt pápa) jelentősen változott az álláspont, abban az értelemben, hogy a meglévő tudományos felfedezések okán az evolúcióelméletet, mint hipotézist komolyan veendő tudományos hipotézisként értékelik. Ugyanakkor mindig hangsúlyos volt az, hogy ez nincs ellentétben a keresztény hittel.
- II. János Pál pápa 1996-ban kijelentette: „az új fölfedezések egyre inkább annak felismeréséhez vezetnek bennünket, hogy az evolúció *több, mint hipotézis.*” Ha helyére akarjuk rakni a kijelentését, tudnunk kell, hogy mit jelent a hipotézis – de részleteket az 1. előadásban találunk!
- Az idej, Darwin-év a katolicizmust is megihlette: 2009. március 3-9. között a Vatikánvárosban tartottak egy tudományos konferenciát „*Biológiai evolúció: tények és elméletek. Kritikus értékelés A fajok eredete megjelenése után 150 évvel*” címmel.

### ***Evolúcióelmélet és protestantizmus***

A protestantizmusról szóló információk előtt még a keleti kereszténységet is érinteném. Ők kettős úton járnak: egyes képviselőik szerint összeegyeztethető a hittel az evolúcióelmélet, míg mások szerint nem.

A protestáns álláspontot keresve nagy bajba kerül az ember, ugyanis szinte egyetlen olyan kérdés sincs, amiben a protestánsok világszerte egyöntetűen gondolkodnának. (Inkább lelkeségi törésvonalakról, mint egyházi megközelítésekről beszélhetünk.) Így az evolúcióelmélet megítélésében sincs egységes álláspont. Amit mondani lehet, hogy azokban a közösségekben, ahol a teremtéstörténet szószerinti értelmezésének egyedüli helyességéhez ragaszkodnak, ott kizárt a teista evolúció, mint megközelítési modell. Mindenhol máshol ez elképzelhető.

Érdekesség, hogy Darwin 197. születésnapja vasárnapra esett, és a világ több protestáns gyülekezetében „*Evolúciós vasárnapot*” tartottak (2006. február 12.). A programba bekapcsolódó lelkészek ezen a vasárnapon amellet érveltek, hogy az evolúcióelmélet igenis összeegyeztethető a keresztény hittel.

### ***Prominens képviselők***

A prominens képviselők bemutatása előtt szeretném hangsúlyozni: ez nem érvelés, ugyanis érvelési hiba lenne részemről különféle tekintélyekre hivatkozni. Mire gondolk? A hívők többször elkövetik azt a hibát, hogy például Einsteinre hivatkoznak, miszerint ő is hívő volt – és nehogy már okosabbnak gondold magad Einsteinnél! Ebben két hiba is rejtőzik: az egyik, hogy keresztény szempontból nem kielégítő az a panteista istenkép, amivel Einstein bírt. A másik – sokkal súlyosabb hiba – hogy Einstein a fizikában szaktekintély, hit dolgában, vallási kérdésekben viszont semmiképpen sem az!

Tehát a példáimat ne így tekintsétek, inkább csak egy gyors vázlatként annak érzékeltetésére, hogy komoly tudósok és gondolkodók össze tudják egyeztetni hitüket a természettudománnyal.

Az első három tudósunk inkább a könyvét ajánlanám...

- *Alister McGrath* (1953–) molekuláris biokémikus, teológus.
- *John Polkinghorne* (1930–) részecse fizikus, anglikán lelkész.
- *Ian Barbour* (1923–) fizikus, vallástudós.

A második hármast a biológia területéről és határvidékéről hoztam.

- *Theodosius Dobzhansky*, evolúciós biológus (1900–1975), a biológia modern szintézisének (darwinizmus + genetika) egyik atyja, és nem mellékesen ortodox keresztény. Híres mondása: „A biológiában mindennek csak az evolúció fényében van értelme.”
- *Francis Collins*, genetikus (1950–), a Humán Genom projekt vezetője, evanglikál keresztény.
- *Eugenie Scott*, antropológus (1945–), a legnagyobb kritikusa az Értelmes Tervezettség Mozgalomnak és a kortárs kreacionistáknak. Egy szervezetet is létrehozott (National Center for Science Education), amelyben evolúcióelméletet tanít, még hozzá a Bibliával, a keresztény hittel összeegyeztethető módon. Liberális protestáns háttérűnek vallja magát.

A harmadik hármas már nem természettudósokat mutat be:

- *II. János Pál* pápa (1920–2005) evolúcióelmélet párti megnyilatkozásairól is híres. Az esetleges anti-katolikus beállítottságunk mellett se felejtkezzünk meg arról, hogy a pápa komoly teológus és filozófus is volt, és gyaníthatóan átlátta ennek az elméletnek a filozófiai/teológiai buktatóit. (Lásd lejjebb *Fides et ratio* 88. pont!)
- *Billy Graham* (1918–), baptista evangelizátor bizonyos értelemben kilóg a sorból, hiszen csak annyit mondott, hogy nem kell ragaszkodnunk a Genézis szó szerinti értelmezése kizárólagos helyességéhez, így nem kell ellentmondást látnunk az evolúcióelmélet és a keresztény hit között.
- *C.S. Lewis* (1898–1963), a Narnia szerzője, keresztény hitvédő pedig talán sokaknak meglepetés ebben a sorban. A fájdalomról szóló könyvében egyértelműen evolucionista megközelítést használ az állati fájdalmat magyarázva/értelmezve. Vallását tekintve: anglikán.

### ***Néhány fontos rész a Fides et ratio-ból (88. pont)***

„További veszedelem, amire ügyelnünk kell, a szcientizmus. Ez a filozófiai fölfogás csak a pozitív tudományok megismerési formáit ismeri el érvényesnek, és a fantáziaképek világába utalja mind a vallási és teológiai megismerést, mind az etika és esztétika tudományát. [...] Sajnos meg kell állapítanunk, hogy mindazt, ami az élet értelmének keresését érinti, a szcientizmus képviselői az irracionális vagy a képzeletbeli világ területére utalják. [...] Ez pedig az emberi gondolkodás elszegényedéséhez vezet, mert ily módon megfosztják a gondolkodást azoktól az alapvető kérdésektől, melyekkel az animal rationale, az »értelmes lény« földi léte kezdetétől fogva állandóan foglalkozott. Miután e fölfogás tükrében az etikai értékelésből

kimaradt a kritikus ítélet, a szcientizmus gondolkodásának sikerült sokakat meggyőznie arról, hogy ami technikailag megvalósítható, az éppen emiatt erkölcsileg is elfogadható. ”

## **Teizmus és evolúció**

### *A „megoldhatatlan” képlet*

Sokak számára megoldhatatlannak látszik a következő képlet: evolúció + teremtés = ?  
Hogyan egyeztethető össze a gyakorlatban ez a két fogalom?

### *Következik-e az evolúcióelméletből az ateizmus?*

Sokak számára evidens, hogy az evolúcióelméletből az ateizmus következik. Az apró hiba a gondolkodásban az az, hogy az ateizmus világnézet – míg az evolúcióelmélet a természettudomány világképe. Ez utóbbi statikus, rendszerező, leíró jellegű – viszont nem tartalmazza azokat a rendezőelveket, amik a világképet világképpé teszik. (Lásd az 1. előadást!)

Akkor építsünk egy olyan teista (Isten létezését és a világra beavatkozását egyaránt valló) világnézetet, amely tartalmazza az evolúcióelméletet!

### *Az evolúcióelmélet beépítése a teista világképbe*

Ehhez semmi mást nem kell tennünk, mint el kell utasítanunk a naturalista ideológiát. Nem igaz, hogy nincs értelme a világnak, az életnek, stb. De milyen rendezőelvek mentén tehetjük ezt meg?

### *Integrált teizmus: Isten, Biblia, tudomány*

A két rendezőelv: *Isten létezése* és az *ő szava, a Biblia*. (Lehet persze több is, de ezek feltétlenül szükségesek egy keresztény teizmus kialakításához.) Eszerint egy olyan világnézetet alakítunk ki, amelyben a rendezőelv Istenhez és a Bibliához van kötve világnézeti kérdésekben – ugyanakkor a világ fizikai működését tekintve nem ad hozzá semmit a természettudomány világképéhez.

Sejthető módon, ha csak egymás mellé pakoljuk a Bibliát és az evolúcióelméletet, itt is fel fognak lépni feszültségek.

### *Segédhipotézisek tartják egyben az integrált teizmust*

Ezeknek a feszültségeknek a kezeléséhez vezessünk be ún. *segédhipotéziseket*. Ahogy a feltöltött medencékbe rakott hungarocell tábláknak az a szerepe, hogy a megfagyott víz szét ne feszítse a medence oldalát – ugyanígy a segédhipotézisek feladata az lesz, hogy elvezessék azokat a feszültségeket, melyek a Biblia és az evolúcióelmélet helytelen kezelése miatt keletkezhetnek. Ezek a segédhipotézisek lehetnek filozófiai/teológiai/természettudományos feltételezések.

## ***Tudomány és vallás találkozása***

A már unásig ismételtetett négy módszer közül a konfliktust szükségszerűen ki kell kerülnünk, hiszen éppen azt szeretnénk elérni, hogy ne legyen konfliktus a bibliaértelmezésünk/keresztény hitünk és az evolúcióelmélet között.

### ***Függetlenség: más módszer és tartalom***

A legegyszerűbb segédhipotézis a függetlenség mellett teszi le a voksát. Eszerint a vallás és a tudomány más módszertant alkalmaz és más tartalmat vizsgál. Nagyon leegyszerűsítve, de jól érzékeltetve: a „Mit tett Isten?” illetve a „Miért” kérdésekre válaszolnak a vallásos tézisek – ezzel szemben a „Hogyan tette Isten?” kérdésre válaszol a tudomány.

### ***Függetlenség: elsődleges és másodlagos okság***

Ez a segédhipotézis Aquinói Szent Tamásig nyúl vissza, annak oksági istenértévé használja fel – sajátos megközelítésben. E szerint Isten a természeti törvényeken keresztül nyilvánul meg, és így teljes mértékben konzisztenssé teszi a természettudományos megközelítést is. (Isten nem lesz a „rések Istenévé”.) Ugyanakkor nem esik a deizmus csapdájába sem, hiszen Isten nem csak a teremtő, de a világot fenntartó Isten is egyben, azaz folyamatosan szükség van a munkájára.

### ***Párbeszéd: bonyolultság és önszervezés***

A függetlenséget hirdető segédhipotézisek után térjünk át a párbeszédet hirdető segédhipotézisekre. Ennek egyik esete az, hogy a párbeszéd a bonyolultság és az önszervezés kérdésében kezdődik el: rend a rendtelenségben?

Az általánosan ismert fizikai/kémiai rendszerek általában visszatérnek az egyensúlyi, rendezetlen állapotukba. Azonban előfordulnak olyan esetek is, hogy egy egyensúlyi állapottól távol álló rendszerben hirtelen új, kollektív rendezettség jelenik meg. Erre példa az örvény hirtelen megjelenése egy folyó rendezetlen áramlásában. Ez filozófiai/teológiai megközelítésben azt jelenti, hogy a rendezetlenség elvezethet egy magasabb szintű rendhez.

*Stuart Kauffman* is hasonló következtetésre jutott az önszerveződés vizsgálata során (általánosan vizsgált példák meglehetősen távol állnak egymástól: molekulák, sejtek, ökoszisztémák, neurális hálók, technikai, közgazdasági rendszerek.) A lényeg, hogy valahogy „spontán módon” megjelenik a rendszerezettség az ilyen kaotikusnak ítélt rendszerekben is. Talán érthető példája: egy 100 ezer izzólámpából álló rendszerben, ahol minden egyes lámpa állapota az őt körbevevő négy másik állapotától függ, nem szinte végtelen kimenetet, hanem mindössze 357-et valósít meg!

Mi ebben a segédhipotézis? Úgy tűnik, hogy a természettudományok alátámasztják a keresztény teológia azon állításait, ami szerint el kell utasítani a *determinizmust* (a világ lehetséges állapotai előre megjósolhatók) és a *redukcionizmust* (a világban megjelenő jelenségek minden esetben magyarázhatók az alacsonyabb szinten működő jelenségekkel,

így a modellek egyszerűsíthetők). (A tudományos és teológiai következmény: a holisztikus szemlélet szükségessége.)

### ***Párbeszéd: Mi az információ?***

A párbeszéd megoldások közül egy másik lehetőség, az információt mint segédhipotézist felhasználni.

Az információ – nagyon leegyszerűsítve, de mégis definitív módon – rendezett mintázatot jelent. (Egy olyan jelsorozat, amelynek valamilyen értelmezhető tartalma van.) Önmagában természetesen ez még nem jelenti azt, hogy a rendezett mintázat információ, hiszen az információtartalom kiolvasásához megfelelő értelmező környezetre (leolvasó keretre van szükség). Például: számunkra a Miatyánk magyar nyelven értelmes imádság, míg görögül, akik nem beszélnek a nyelvet, csak zagyvaságnak tűnik.

Az anyagi rendszerekben megjelenő információ nem befolyásolja az anyagi/energetikai törvényeket. Ezért – e segédhipotézis szerint – Isten olyan módon tud beavatkozni a természeti folyamatokba, hogy azokkal információt közöl.

### ***Párbeszéd: a szintek hierarchiája***

Az evolúciós paradigmában a komplex rendszerek valamiféle hierarchiába szerveződnek. Az előző előadásomban szerepelt, hogyan épül egymásra itt fizika, kémia, biológia stb. Ha rátekintünk egy ilyen hierarchikus rendszerre, felmerül, hogy melyik oksági irányt válasszuk ki, amely kielégítően magyarázza a folyamatokat? (Lentről felfelé – vagy fentről lefelé?)

Az evolúciós gondolkodáshoz sokkal közelebb állna a letről felfelé való építkezés, ami bizonyos értelemben igaz is. Csakhogy egy felsőbb szinten megjelenő rendszer állapotát – bár alapvetően meghatározzák – de nem teljes mértékben szabályozzák az alsóbb rendszerek törvényszerűségei. A szerveződés nem lépi át a természeti törvényeket, csak olyan folyamatokat alakít ki, amelyek a valószínűség alapján nem feltétlenül mutatnak normális eloszlást. Például, a fizika törvényei szerint egy ülő ember nem kéne, hogy üljön a széken, hanem le kéne folynia róla – ami meg is történik, ha egy nem élő embert, hanem mondjuk egy hullát (a hullamerevség beállta előtt) ráteszünk egy székre.

A teológiai megközelítés segédhipotézise itt az lesz, hogy a felsőbb szintekről Isten úgy képes hatást kifejteni, hogy közben nem tesz csodát, azaz az alacsonyabb szintek szabályait nem sérti meg.

### ***Párbeszéd: programozott evolúció***

Az előző előadás utáni beszélgetésben került szó róla: vannak olyan nézetek, amelyek elfogadják az evolúcióelméletet, de elutasítják az abiogenezist, azaz azt az elképzelést, hogy az élő szervezet az élettelen anyagból kialakulhat. Ennek tipikus képviselői a programozott evolúció hívei, pl. Magyarországon *Boda László*. A segédhipotézis itt az, hogy Isten különleges módon megteremti az első egysejtűt, amelynek DNS-ébe előre beleprogramozza a teljes evolúciós folyamatot. Ilyen módon az evolúció előre programozott módon, Isten akaratának megfelelően valósulhat meg.

### ***Integráció: folyamatos teremtés***

Az integrációs megoldást valló segédhipotézisek közül a folyamatos teremtés természeti teológia, azaz egy meglévő teológiai gondolkodáson épül fel. Leghíresebb képviselője *Arthur Peacock*, aki szerint az evolúcióelméletben feltárt kijelentések értelmezésénél két dolgot kell meglátnunk:

- Maga az anyag hihetetlen kreativitási lehetőségeket rejt magában.
- Isten pedig, mintegy valami művész, improvizálva, ezeket a lehetőségeket felhasználva alkotja meg a világot – folyamatos teremtés által.

A segédhipotézis tehát az, hogy Istenre ne órásmesterként, hanem *improvizáló művészként* tekintsünk, akit ugyan kötnék bizonyos keretek, de nem minden részlet – és művében nem kell minden részletet aprólékosan kidolgozni ahhoz, hogy működőképes legyen.

### ***Integráció: folyamatteológia***

A folyamatteológia természeti teológia, ami azt jelenti, hogy nem egy meglévő teológiai gondolkodás bázisán (pl. a Bibliára, kereszténységre) építi fel az elméletét, hanem kizárólag természettudományos megfigyelések alapján. Ez természetesen a legnehezebben elfogadható segédhipotézis, hiszen teizmusához nincs szüksége a Bibliára.

Magát a gondolatot *Alfred North Whitehead* 1929-ben megjelent *Process and Reality* c. művéből származtatják, lényege, hogy a világot folyamatként értékeli, s benne Isten is, mint ennek a teremtő folyamatnak a része, együtt jár és szenved a világgal. Világnézeti besorolás szerint ez a nézet: panenteizmus. (Vö. Krisna-tudattal!)

A folyamatok értékelésénél érdekes, hogy holisztikusan szemléli őket: azaz egyszerre próbálja nézni annak összes összetevőjét – belülről és kívülről egyaránt. Hozzáteendő még az is, hogy Isten úgy válik a rend Istenévé, hogy egyben az újdonság Istene is lesz, hiszen alternatívákat kínál fel a világnak, hogy kicsalogassa belőle annak aktuális választát.

## **Felmerülő kérdések**

### ***A nem szó szerinti értelmezés elveszi a Biblia tekintélyét!***

A szó szerinti értelmezéssel szemben – teista evolúciós szempontból mindenképpen – felmerül az, hogy elvileg megoldja az első teremtéstörténet vélt ellentmondását a természettudománnyal azzal, hogy elutasítja az evolúcióelméletet, de úgy érzik a képviselőik, hogy több kérdést vet fel, mint amennyit megold. Tudományos és világnézeti szempontból tehát valószínűleg az a jobb megoldás, amelyikkel több kérdésre kapunk választ. Milyen kérdések merülnek fel?

Természettudományos szempontból aggályos a beszélő kígyó, hiszen a kígyóknak nincsen olyan szerve, amivel beszédhangokat tud kiadni – és ugyanígy nincs akkora értelme, hogy ezt megtehesse. Ha ezt a szöveget allegóriaként kell értelmezni – akkor a

többit miért nem?

Konzisztencia szempontjából aggályos az 1Móz 6:6 szövege, mert a szó szerinti értelmezés mellett arra a következtetésre kell jutnunk, hogy Isten nem mindentudó. Végül érthetatlenné válik a Zsid 11:3 szövege is, ha nem a hitet tesszük megfelelő „eszközként” a teremtés megértésére, hanem a tudományt.

### ***Aki elfogadja az evolúcióelméletet, elutasítja a Teremtőt!***

Ez az egész előadás éppen erről szól, aki még mindig nem érti hallgassa meg/olvassa el még egyszer!

### ***Isten az embert saját képére teremtette, nem a majoméra!***

Így van! A kérdés az az, hogy mit is jelent az ember teremtésénél az „kép” és a „hasonlatosság”. Ez a biológiai működésbeli funkciót jelöli? Mert ha igen, akkor Isten veseműködéséről van-e itt szó? (Az evolúcióelmélet elsősorban ilyen funkciókról szól.) Vagy egészen másról, amit a Szentháromság Istenét tekintve nem is tudunk egy az egyben értelmezni/felfogni/magyarázni?!

### ***Hogyan egyeztethető össze a bűn az evolúcióelmélettel?***

Sehogy. Az evolúcióelmélet nem foglalkozik a bűn kérdésével, ahogyan a természettudományok sem. A bűn teológiai/etikai kérdés, az első emberpár lázadása ilyen módon nem tudományos kérdés. Ezért ha ez a kérdés, a teista evolúcióban gondolkodó ember is a Bibliához kell, hogy forduljon.

### ***Jézus emberré lett, nem majommá!***

Felvetődik a kérdés: Melyik megalázóbb Krisztus számára? Majommá lenni, amelyet csak a természet törvényei, saját ösztönei irányítanak, vagy emberré lenni, és azonosulni annak lázadásával?

„Az az indulat legyen bennetek, ami Krisztus Jézusban is megvolt: mert ő Isten formájában lévén nem tekintette zsákmánynak, hogy egyenlő Istennel, hanem megüresítette önmagát, szolgai formát vett fel, emberekhez hasonlóvá lett, és magatartásában is embernek bizonyult; megalázta magát, és engedelmeskedett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig.”

Fil 2:5-8

## **Összefoglalva**

Összefoglalva az eddigieket, az előadás során a következőket érintettük:

- A konfliktust, ami azonban nem a Biblia és az evolúcióelmélet között van, hanem a naturalista megközelítésű ateista, a kreacionista és a teista-evolucionista álláspontok között.
- Fejezeteket a teista evolúció történetéből Ágostontól napjainkig, érintve a

- különböző egyházak álláspontjait, és néhány prominens képviselőt.
- Teista, az evolúcióelméletet elfogadó világnézetet építettünk, és áttekintettük azokat a megoldási lehetőségeket (segédhipotéziseket), amelyek segítenek a felmerülő problémák kezelésében.
  - Végül néhány kérdést, ami a teista evolúcióval kapcsolatban felmerül.

Utolsó gondolatként azt szeretném még körbejárni, hogy

### *„Mi a jó hír az evolúcióelméletben?”*

Egy lelkésztől hallottam, hogy nagyon szeret börtönbe járni prédikálni, mert rögtön a közepén kezdheti: nem kell elmagyarázni a hallgatóinak, hogy bűnösök, hiszen még papírjuk is van róla – bírósági végzés formájában.

Az evolúcióelmélettel is valami ilyesmi a helyzet. Ha önmagában tekintjük, és világnézeté alakítjuk, hihetetlenül elkésérítővé válik: az élet céltalan, tele van szenvedéssel, melynek nincs értelme. És pontosan ez a jó hír is benne: rámutat, hogy micsoda az ember Isten nélkül! Ne a természet folyamataiban keress célt, hanem tekints az égre, ott megtalálod Istenben! Ne keress megoldást problémáidra a természetben, hiszen ott nem található! Ha viszont belefáradtál már a keresgélésbe, odafordulhatsz ahhoz, aki így szólt:

„Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok, és meg vagytok terhelve, és én megnyugvást adok nektek”

Mt 11:28

Köszönöm a figyelmet!

## **Felhasznált irodalom**

- *Barbour, Ian G.*: A természettudomány és a vallás találkozása, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2009
- *Boda László*: A programozott evolúció. 1. Az ember megjelenéséig. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2008
- *Boda László*: Programozott evolúció és teremtés. 2. Az ember származása és kiemelt szerepe a világban. Hit és tudomány. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2009
- *Jáki Szaniszló*: A tudomány és vallás kapcsolatának ábécéje, Kairosz Kiadó, h.n. (Budapest), é.n. (2008?)
- *Jáki Szaniszló*: Evolúció hívőknek, Kairosz Kiadó, Budapest, 2007
- *Jáki Szaniszló*: Krisztus, Egyház, Tudomány, Jel Kiadó, Budapest, 1992
- *II. János Pál*: Fides et ratio kezdetű enciklikája (1999)  
<http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=69>
- *Küng, Hans*: Minden dolgok kezdete, Kairosz Kiadó, Budapest, 2009
- *McGrath, Alister*: Az ateizmus alkonya, Szent István Társulat, Budapest, 2008

- *Polkinghorne, John*: Egyetlen világunk. A tudomány és a teológia kölcsönhatásai, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2008
- *Szentpétery Péter*: Omnia sunct facta per ispsum – Darwin hatása a teremtésitre – teológiai és emberi kérdések, k. n. (Evangélikus Hittudományi Egyetem), Budapest, 2008
- A [Wikipedia.org](http://Wikipedia.org), és a Katolikus Lexikon megfelelő szócikkei